

Двейрін Д. І.
аспірант Київського університету
інтелектуальної власності та права

Поняття правового регулювання електроенергетичної безпеки в Україні

Електроенергетична безпека є ключовою складовою національної безпеки, оскільки від її належного рівня залежить безперервність економічних процесів, стабільність соціальної сфери та захищеність життєво важливих функцій держави. Електроенергетичний сектор вирізняється значною технічною складністю, високою технологічною залежністю та особливою вразливістю до внутрішніх і зовнішніх ризиків, що актуалізує необхідність його нормативного впорядкування. Правове регулювання у цій сфері покликане забезпечити безпечне, стабільне й ефективне функціонування енергосистеми, водночас підтримуючи баланс інтересів між державою, споживачами та учасниками ринку. Чітке окреслення змісту й різновидів правового впливу має важливе значення як для формування стійкої системи публічного адміністрування, так і для дотримання засад правової держави.

А. Андреев розглядає правове регулювання як цілісну та узгоджену систему правових засобів і дій, спрямованих на впорядкування суспільних відносин відповідно до загальновизнаних правових принципів. Він підкреслює, що сутність цього процесу полягає у цілеспрямованому впливі права на соціальні зв'язки з метою забезпечення їх організованості та узгодження з інтересами учасників. У науковій доктрині простежується поступова еволюція розуміння цієї категорії від акценту на стабілізаційній ролі права до підходів, які описують регулювання як послідовність стадій правового впливу. Зазначається, що регулювання охоплює низку взаємопов'язаних елементів, серед яких норми права, юридичні факти, правовідносини та акти реалізації приписів. При цьому окремі компоненти можуть відігравати основну або допоміжну роль залежно від конкретної стадії правового впорядкування. Увага також акцентується на тому, що різноманітність доктринальних підходів зумовлює множинність моделей опису регулятивної діяльності. У сучасних умовах ключовим орієнтиром розвитку концепції правового регулювання визначається європейський вектор, що базується на пріоритетності принципу верховенства права [1].

І. Губарева та Т. Салашенко доводять, що моніторинг електроенергетичної безпеки є визначальним інструментом публічного адміністрування ринку електроенергії, оскільки дає змогу завчасно виявляти ризики та запобігати кризовим проявам у роботі енергосистеми. Авторки підкреслюють, що забезпечення енергетичної безпеки ґрунтується на щоденній оцінці збалансованості між виробництвом, споживанням і наявністю паливних ресурсів за низкою кількісних та якісних показників. Запропонований ними методичний підхід передбачає інтеграцію індикаторів трьох ключових елементів виробничого, споживчого та паливного що дає

змогу сформуванати цілісне уявлення про фактичний стан енергосистеми. Встановлено, що на момент дослідження електроенергетична безпека України перебувала у кризовому стані через гострий дефіцит палива та недостатність необхідних генеруючих потужностей. Водночас зазначається, що чинні нормативні вимоги не забезпечують належної системності моніторингу, оскільки національне законодавство неповною мірою враховує європейські стандарти. Наголошується, що оцінювання енергетичних ризиків має здійснюватися безперервно, адже періодичний контроль не відповідає сучасним вимогам безпеки. Емпірична перевірка методики засвідчила її здатність оперативно визначати критичні відхилення та прогнозувати їхній вплив на функціонування системи [2].

Поняття та види правового регулювання електроенергетичної безпеки в Законі України «Про ринок електричної енергії» розкриваються через визначені ним правові, економічні та організаційні основи функціонування ринку, спрямовані на гарантування надійного, безпечного та безперебійного забезпечення електроенергією споживачів. У межах цього акта електроенергетична безпека описується через категорії безпеки постачання та енергетичної безпеки України, що закріплені серед принципів його дії (ст. 3). Закон підкреслює, що ринок має функціонувати з урахуванням пріоритету енергетичної безпеки, балансу між попитом і пропозицією та безпечної експлуатації енергетичних об'єктів. До змісту такого регулювання належать стандарти операційної безпеки, вимоги диспетчерського управління та критерії роботи об'єднаної енергосистеми, викладені у відповідних кодексах. Види правового регулювання конкретизуються також через договірні форми, адже Закон визначає обов'язковий перелік договорів, що підтримують стабільність функціонування ринку (ст. 4). Додатково нормативна структура закону включає підзаконні акти, зокрема правила ринку та правила сегментів ринку, що формують комплексну систему забезпечення енергетичної безпеки [3].

Закон України «Про критичну інфраструктуру» висвітлює правове регулювання електроенергетичної безпеки через установлення засад побудови та функціонування системи захисту критичної інфраструктури, до якої енергетичний сектор входить як один із найважливіших. У межах цього закону безпека критичної інфраструктури тлумачиться як забезпечення її стійкості, безперервності роботи, відновлюваності та цілісності, що безпосередньо охоплює електроенергетичні об'єкти. Регулювання вибудовується шляхом визначення базових понять, включно з категоріями загроз, кризових ситуацій, інцидентів і стійкості, які формують правову рамку для оцінки та нейтралізації ризиків. Закон визначає основні види діяльності, спрямовані на виявлення, запобігання та мінімізацію наслідків реалізації загроз, що становлять зміст регулятивного впливу у сфері енергетики. Правове регулювання проявляється через ідентифікацію та категоризацію об'єктів, ведення Реєстру, паспортизацію та встановлення обов'язкових вимог до їх стійкості й безпеки. Багаторівневе управління державне, регіональне, місцеве та об'єктове формує цілісну систему забезпечення електроенергетичної безпеки [4].

У Правилах про безпеку постачання електричної енергії, затверджених наказом Міненерговугілля України, правове регулювання електроенергетичної безпеки відображається через установлення мінімальних критеріїв безпеки, системи моніторингу та обов'язкових вимог до учасників ринку. У цих Правилах визначено, що безпека постачання охоплює напрями паливного забезпечення, балансової надійності, операційної безпеки, кіберзахисту та захисту критичної інфраструктури. Види правового регулювання формуються через критерії безпеки, які включають межі операційної стійкості, вимоги до забезпеченості паливом, баланс попиту й пропозиції та рівень кіберстійкості. Нормативне впорядкування охоплює класифікацію порушень від аварійного відключення обладнання до критичного дефіциту палива чи загроз у сфері ІТ. Також встановлюються ризик-орієнтовані підходи, що включають аналіз техногенних, політичних, природних, ринкових, соціальних та екологічних чинників. Система моніторингу, закріплена у Правилах, передбачає регулярне оцінювання технічного стану мереж, паливних резервів, балансових показників і прогнозних параметрів розвитку, що забезпечує комплексність правового регулювання електроенергетичної безпеки [5].

Отже, правове регулювання електроенергетичної безпеки розглядається як узгоджена система правових засобів і дій, спрямованих на впорядкування взаємодії учасників ринку та забезпечення стійкого функціонування енергосистеми відповідно до принципу верховенства права. Аналіз доктринальних підходів свідчить про перехід від розуміння регулювання як стабілізаційної функції до уявлення про нього як про послідовність етапів правового впливу, які включають норми права, юридичні факти та акти реалізації приписів. Значну роль у забезпеченні електроенергетичної безпеки відіграють методики моніторингу, що дозволяють комплексно оцінювати виробничі, споживчі та паливні показники для своєчасного виявлення ризиків і запобігання кризовим станам системи. Нормативне регулювання охоплює правові, організаційні та договірні засади функціонування ринку, включаючи стандарти операційної безпеки, правила диспетчерського управління, вимоги до стійкості критичної інфраструктури та критерії безпеки постачання. Види регулятивного впливу проявляються через установлення вимог до об'єктів інфраструктури, їхню категоризацію, паспортизацію, визначення ризиків і класифікацію порушень, а також через зобов'язання учасників ринку щодо дотримання встановлених правил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. Адміністративне право і процес. 2019. № 6. С. 126–128. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.22>

2. Губарева І. О., Салашенко Т. І. Моніторинг електроенергетичної безпеки як інструмент державного регулювання ринку електроенергії України. Проблеми економіки. 2021. № 1. С. 11–20.

3. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13 квітня 2017 № 2019-VIII. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2019-19>

4. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16 листопада 2021 № 1882-IX. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1882-20>

5. Про затвердження Правил про безпеку постачання електричної енергії : Наказ; Міненерговугілля України від 27 серпня 2018 № 448. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1076-18>